

درس خارج فقه استاد هادی عباسی خراسانی

جلسه نهم، ۱۴۰۲/۱۰/۱۸

موضوع: فقه المشاورة/مشاور اسلامی /ارکان و مبانی مشاوره اسلامی - خصوصیات مشاور اسلامی

1- حدیث اخلاقی (اعطای قبل از سؤال)

ان شاء الله در آستانه‌ی ۱۹ دی، تحت عنایات خاص شهدا قرار بگیریم.

حدیث اخلاقی امروز را در محضر امام حسن مجتبی (علیه السلام) هستیم. حضرت فرمودند: «الإعطاء قبل السؤال من أكبر السؤدد [1].»

انسان‌ها سؤال‌های مختلفی دارند. ﴿وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ﴾ [2]. بهترین حالت این است که هنوز سائل و فقیر بیان حاجت نکرده، انسان حاجتش را بگوید.

1.1- کمک امام حسن (علیه السلام) به یهودی

کسی در کوچه‌های مدینه بود. حضرت امام حسن (علیه السلام)، درهم و دینار خوبی به او دادند. همراه حضرت، دو سؤال کرد؛ یکی اینکه گفت: «این فرد از یهودی‌های مدینه است». دیگر اینکه «از شما چیزی نخواست و شما دادید». حضرت فرمودند: «بهترین حالات این است که آنهایی که حاجت دارند، قبل از بیان حاجت رفع کند». اعطا کردن قبل از سؤال کردن، از بزرگ‌ترین سروری‌ها و بزرگی‌ها است.

1.2- توجه به خواسته‌های دیگران، قبل از ابراز آن

توصیه می‌کنم اعزهی من چه در مسائل علمی و چه در مسائل رفتاری که سؤال خوان باشید. کارت‌خوان‌ها، کارت‌ها را با رمز می‌خواند. افراد دارای رموز و اسرار هستند. کسی که سؤال را بخواند، جواب‌ها برایش آماده است. ﴿وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ﴾ [3]. سائل را نباید جواب کرد. اولین توصیه‌ی من این است که محبت کنید در مسائل علمی و سیر و سلوکی برای خودتان، ایجاد سؤال کنید. سؤال، انگیزه و تحرک و کوشش ایجاد می‌کند. کوشش، منجر به نتیجه می‌شود. از کسانی که خموده‌اند و کسل هستند و تنبلی می‌کنند و بی‌حال هستند، نهی شده است. عبادات انسان هم باید با حال باشد ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى﴾ [4].

خدا حفظ کند مقام معظم رهبری (دامت برکاته) را. یکی از ادبا می گفت که ما خیلی از سؤال‌ها را آماده کرده بودیم، پرسیم؛ ولی ایشان، خیلی از آنها را در صحبت، قبل از گفتن ما جواب دادند. عالم اگر حقیقی باشد، به اعطای قبل از سؤال می‌رسد. این جهت را در خود تمرین کنید. اشراف می‌خواهد. تنها یک راه دارد. ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ [5]. راهش عبادت است. تنها سرّ عبادت هم سحر است. ﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ﴾ [6] را برنامه‌ریزی کنید، تا مشاور خوبی بشوید.

2- خلاصه جلسه گذشته

در مباحث فقه مشاوره به این نتیجه رسیدیم که مشاوره، جنس و فصل و تعریف ماهوی ندارد، ولی تعریف وجودی دارد. به هر کسی مراجعه کنیم که مشاوره چیست؟ از آنجاکه یک ضرورت است و مولود نیاز است، به‌خصوص در شخص آسیب‌دیده که دنبال رفع مشکلش هست.

3- معنای مشاوره‌ی اسلامی

مشاوره‌ی اسلامی، اعم از باورانه و یاورانه‌ای است که مشاوران اصطلاحی می‌گویند. اعم از این است که آسیب داشته باشد، یا خیر. مهم این است که مراجعه باشد. همان خصوصیتی که برای اسلام هست، برای مشاوره‌ی اسلامی هم هست. چرا که مضافاً‌إلیه آن، اسلام است. فقه مشاوره، یعنی احکام مشاوران و مراجعان که با هم حرف می‌زنند. همه‌ی علوم، اسلامی است. مشاوره‌ی فعلی هم بسط اسلامیت است؛ همین که می‌دانیم انسان، بی‌آفریننده نیست. البته عالم غیراسلامی داریم. مطالبی جعل کرده‌اند و تحت عنوان روان‌درمانی است؛ ولی این‌ها علم اسلامی نیست.

4- ارکان مشاوره‌ی اسلامی

مشاوره‌ی اسلامی، اصولی دارد که سه رکن اساسی دارد: حضرت باری‌تعالی خداوند، حضرت انسانی که مشاور است و حضرت انسانی که مراجع است. تعبیر حضرت داریم. نباید مشاور به مراجع، نگاه تحقیرآمیز داشته باشد. باید کریمانه بنگرد. هرچه معرفت، قوی‌تر باشد، مشاوره دقیق‌تر است. هرچه شناخت مشاور و مراجع از جایگاه‌های خودشان و انسان‌شناسی‌شان قوی‌تر باشد، مشاوره‌شان قوی‌تر است.

5- مبانی مشاوره‌ی اسلامی

مشاوره‌ی اسلامی، مبتنی بر جهان‌بینی اسلامی، هستی‌شناسی اسلامی، انسان‌شناسی اسلامی، معرفت‌شناسی اسلامی و روان‌شناسی اسلامی است. هرچه ما در معرفت نفس قوی‌تر باشیم، در مشاوره قوی‌تریم.

6- خصوصیات مشاور باتوجه به آیات ابتدایی سوره‌ی حدید

هستی‌شناسی بر اساس وجود حضرت حق است. در کتاب «معانی الأخبار»، این روایت هست: «کسی خدمت امام صادق (علیه‌السلام) آمد و سؤال کرد که مرا به حضرت حق تبارک و تعالی راهنمایی کنید. فقره: هو الأول و الآخر و الظاهر و الباطن و هو بكل شیء علیم». این در سوره‌ی مبارکه‌ی حدید است که در مسبحات سته است. کسانی که قبل از خواب، این شش سوره را بخوانند، «لَمْ يَمُتْ حَتَّى يُدْرِكَ الْقَائِمُ [7]». به این مسبحات، متعبد باشید.

در روایت دیگر داریم که شخص سؤال کرد: «اسم اعظم کجاست؟» فقره (علیه‌السلام): «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾». [8] آیا بسم‌الله، جزو جواب است؟ در روایت داریم: «اسم اعظم در آیات اوایل سوره‌ی مبارکه‌ی حدید است.»

می‌توان گفت نظام وجود و هستی‌شناسی بر اساس همین چهار اسم است. اصلاً حرکت یا از ظاهر به باطن است و یا از باطن به ظاهر است و حرکت، یا از اول به آخر است و یا از آخر به اول است. خوشا حرکت‌هایی که اول و آخرش، یکی است. مبنای مشاوره‌ی اسلامی، همین چهار اسم سوره‌ی مبارکه‌ی حدید است. رکن منحصربه‌فرد مشاوره‌ی اسلامی، خداوند است. مشاور و مراجع هم باید به حضرت حق برگشت داشته باشند. حرف مهمی عرض می‌کنم: یکی از مباحث مهم در مشاوره‌ی اسلامی این است که اگر کسی از خدا فاصله بگیرد، اصلاً مشاوره‌ی او مشاوره نیست. محور مشاوره‌ی ما و مبنای ما بر اساس: ﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ [9] است. «هو» در اینجا ضمیر نیست. از این آیه می‌فهمیم که وصف، مشعر به علیت است. هرچه علم بیشتر باشد، مشاوره قوی‌تر است. امروز می‌گویند هرچه مهارت قوی‌تر باشد، بهتر است. ما می‌گوییم که هرچه علم قوی‌تر باشد، بهتر است.

7- لزوم رعایت حدود اسلامی در مشاوره‌ی اسلامی

نظر ما در مشاوره‌ی اسلامی، این است که باید با مبانی باشد. مبنای مشاوره‌ی اسلامی بر اساس معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی و انسان‌شناسی و جهان‌بینی اسلامی است. هرچه مشاور و مراجع به اسمای الهی نزدیک‌تر شوند، از مشاوره استفاده‌ی بیشتری می‌کنند. تقاضا می‌کنم تمام مشاوران، حد و حدود مشاوره‌ی اسلامی را رعایت کنند و از اسمای الهی فاصله نگیرند. هرچه

در دایره اسمای الهی دور بزنند، بهتر است. مشاور یا از اول یا از آخر و یا از ظاهر و یا از باطن می‌گوید. باید بر محور این چهار اسم پیش رفت. باید تفکر در آلاء الهی کنیم. اگر مشاور و مراجع، همیشه به این مطلب توجه کند، موفق است.

مشاوره‌ی اسلامی، ابعاد مختلفی دارد. ابعاد شناختی، عاطفی و رفتاری دارد که در جلسه‌ی آینده بحث خواهد شد.

---

[1] بحار الأنوار - ط دارالاحیاء التراث، العلامة المجلسي، ج ۷۵، ص ۱۱۳.

[2] سوره ضحی، آیه ۱۰.

[3] سوره ضحی، آیه ۱۰.

[4] سوره نساء، آیه ۴۳.

[5] سوره ذاریات، آیه ۵۶.

[6] سوره اسراء، آیه ۷۹.

[7] الکافی - ط الاسلامیة، الشیخ الکلینی، ج ۲، ص ۶۲۰.

[8] سوره حدید، آیه ۳.

[9] سوره حدید، آیه ۳.